

Иван Вранић*Археолошки институт, Београд*
ivanvran@eunet.rs**"Раноантичка насеља" и гвоздено доба централног Балкана: питања етничког идентитета***

Апстракт: Овај рад из конструктивистичког угла преиспитује интерпретације етничкосте у гвозденом добу на примеру тзв. раноантичких насеља – веома сличних утврђења лоцираних на пространој територији континенталног дела Балкана, данас у оквиру различитих модерних држава. Насеља се оквирно датирају од V до III века пре н. е. и традиционално тумаче као финална фаза етногенезе палеобалканских заједница за које се претпоставља да у том периоду живе у "племенским државама", чије становништво је окарактерисано као "народ" или чак "нација". Јасно препознавање етничких карактеристика, анахронизми и директно пресликавање модерних социо-политичких структура на заједнице из прошлости, које могу бити утемељене на потпуно другачијим основама групног идентитета или политичке организације, представља основну карактеристику традиционалне литературе. Питање политичких аспеката оваквих интерпретација у различитим балканским земљама које фаворизују поједине палеобалканске заједнице и покушај контекстуализовања оваквих националистичких тумачења у садашњости представља основну тему овог рада.

Кључне речи: етнички идентитет, гвоздено доба, раноантичка насеља, национализам

Етнички идентитет: теоријске основе

Културноисторијска интерпретација, која препознаје јасно издвојене и стабилне "етно-културне" ентитете у прошлости, представља само један од многобројних теоријско-методолошких приступа проблему колективног идентитета (Insoll 2007; Diaz-Andreu *et al.* 2005; Graves-Brown *et al.* 1996). Етнички и културни идентитет у данашњим оквирима нису синоними (Jones 2007, 48; Hall 2002; Shennan 1989). Савремене конструк-

---

* Рад је резултат рада на пројекту *Археологија Србије: интеграциони фактори, технолошки процеси и улога централног Балкана у развоју европске праисторије*, бр. 01177020, који финансира Министарство за просвету и науку Републике Србије.

тивистичке и инструменталистичке интерпретације наглашавају флуидну форму, условљеност различитим ситуацијама и контакт са другим групама као пресудне факторе у свесном промишљању и изградњи осећаја заједништва (Barth 1969; Jones 1997; 2007; Lucy 2005; Meskell 2002; Derks *et al.* 2009; Jenkins 1994; Hall 1997; Babić 2008). Ово полазиште значајно ремети хипотезе о континуитету и отвара питање утицаја модерног друштвено-политичког контекста на традиционалне поставке етницитета као задате и трајне категорије. Етнички детерминизам и јасно препознавање монолитних етничких група представља само један од многобројних примера етноцентричне позиције културноисторијске археологије (Jones 1997; Thomas 2004; Gosden 1999; Hingley 2000).

Формирање националних држава представља најважнију социо-политичку карактеристику модерног доба (Anderson 1983, Gellner 1983), али и шири друштвени контекст у коме је настала археолошка дисциплина (Diaz-Andreu 2007; Thomas 2004). Паралелно са стварањем нација текао је развој и институционализација друштвених и хуманистичких дисциплина које су, у значајној мери, настале због потребе новостворених држава да истражују и негују "своју" прошлост као политичку легитимизацију. Данас се сматра да је концепт археолошке културе као етничке категорије настао тако што су у слику о заједницама из прошлости некритички уграђене модерне европске националне идеје (Jones 1997; 2007; Lucy 2005; Meskell 2002; Trigger 1995; Babić 2008). Формулисање заједничке традиције (тзв. измишљена заједништва) апсолутно је неопходно за сваку врсту националног јединства (Anderson 1983), а археолошка дисциплина управо је формирана да се бави овим питањима (Thomas 2004).

Теоријска преиспитивања политичке улоге археологије у различитим земљама данас представља уобичајену појаву (e.g. Kohl *et al.* 1995; Meskell 1998; Galaty *et al.* 2004a). Археолошке традиције на Балкану занимљива су тема због специфичних политичких услова и форме културноисторијске археологије која занемарује савремене поставке и етницитет посматра из примордијалне перспективе, чиме се у значајној мери отвара могућност за истраживање континуитета (Kotsakis 1998, 50; cf. Палавестра 2011).

"Раноантичка насеља" у балканским археологијама

Једна од важнијих карактеристика европског гвозденог доба јесте постојање писаних извора (Champion 1985). Извори, који представљају античку литерарну конструкцију и само један угао гледања (Dzino 2007, 52; Hingley 2005, 1-13; Cartledge 2002; Harrison 2002; Бабић 2008), поми-

њу различите варварске¹ заједнице о којима антички писци формирају сопствену етноцентричну слику која укључује и етничке називе и идеју о групним идентитетима (cf. Parazoglu 1967b). Повезивање материјалне културе са етницитетом из извора који је препознат као стабилна категорија, постало је основна пракса културноисторијске археологије (e.g. Rowel 1958). Исти етноцентрични методолошки поступак примењен је и у случају југоисточне Европе где су палеобалканске заједнице, поменуте у изворима (Parazoglu 1969), проналажене у археолошким културама које су тако добиле имена и постале "народи" (Kaiser 1995). Балкански археолози, попут западних колега, сматрали су да је могуће "пратити" развој материјалне културе неког народа у временима која далеко претходе настанку извора. Тако су *пра* и *прото* фазе проналажене у периодима бронзаног доба и енеолита, док насеља, која су тема овог рада, представљају завршну фазу развоја или "етногенезе" палеобалканских народа (e.g. Venac 1987; Hoddinot 1981; Сека 2005; Митревски 1997; Петрова 1991; Shukriu 1996; Stojić 1986).

"Раноантичка" или "хеленизована" насеља представљају специфичну форму протоисторијских утврђења (V-III век пре н. е.) која су, у значајној мери, изграђена по угледу на грчку и македонску цивилну и војну архитектуру (Соколовска 1986; Микулчић 1999; Vitrakova-Grozdanova 2006; Nankov 2008; Cohen 1995, 79-88). Елементи грчке архитектуре, унутрашње уређење, као и велики број импортованих налаза, ова утврђења значајно издвајају од старијих форми насеља и омогућавају повлачење формалних аналогија са медитеранским светом. Појава насеља која се често тумаче као "градови", у традиционалној литератури препозната је као врхунац развоја локалних заједница и доказ о постојању "племенских држава" (Parazoglu 1967a; 1967b; Папазоглу 1988). У оваквим оквирима основни циљ истраживања постао је да се одреди ком "народу" припадају ("Трачанима", "Илирима", "Македонцима", "Пеонцима", "Дарданцима" и сл.) и колика је била територија ових "хеленизованих држава". Етнички идентитет препознат је као "народ" или чак "нација", углавном без међународног консензуса око конкретне етничке припадности.

Проблем овакве интерпретације, осим методолошке природе и есенцијалистичког приступа, јесте и чињеница да је материјална култура хеленизованих насеља веома слична. Применом културноисторијске методологије логично би било да се очекује потенцирање сродних или чак

---

¹ Термин "варвари" у грчком свету има основно значење особе које не говори грчким језиком. Различита значења и употреба од класичног периода, преко европске колонизације и настанка теорије еволуције сведоче о другачијим контекстима коришћења речи која у данашњем свету често има негативно значење, што није морао да буде случај у изворном смислу (Бабић 2008; Gosden 1999).

истих "етно-културних" ентитета, тј. археолошких култура. Овакве интерпретације, међутим, нису предложене. Уобичајено је да се насеља у Бугарској сматрају делом трачке прошлости (е.г. Димитров *et al.* 1984; Чангова *et al.* 1981), док се у БЈР Македонији говори о пеонским "племенима" (е.г. Соколовска 1986; Микулчиќ 1999), премда се, у последње време, појављују и интерпретације о "македонско-пеонској симбиози" (Митревски 1997, 220). У Албанији се ова појава сматра "урбаном фазом етногенезе Илира" (е.г. Сека 2005), док се на територији Косова и Метохије, где су насеља најмање позната, фаворизује дардански етницитет (Shukriu 1996; cf. Тасић 1998).

Политички аспекти етничког детерминизма

Тенденција да археолози насеља сличне материјалне културе везују за различите етницитете, зависно од тога на територији које модерне државе су откривена, није ништа необично у историји археологије (Dietler 1994; Kohl 1998; Trigger 1995), те стога представља одличан полигон за примену постпроцесне методологије и деконструкцију улоге етницитета, традиције и наслеђа у конструисању модерних национализма (Jones 1997; Meskell 2002; Russell 2006; Silverman 2011). Деконструкција археолошког наратива о раноантичким насељима може да пружи занимљиве информације о друштвеној улози археологије на Балкану, али и другачију перспективу за будуће, опрезније, интерпретације.

Значајна улога етничког детерминизма у грубој класификацији одговара Тригеровој *националистичкој археологији*, пракси која се развија у земљама где је национално питање било од пресудне важности у периоду кад је дисциплина институционализована (Trigger 1984; 1996). Занимљив аспект интерпретација на подручју Балкана представља веће или мање инсистирање на материјалистичком приступу, проистеклом из марксистичке идеологије. Значај ове теорије највидљивији је у прихватању пресудне улоге економске основе у настанку "напредније" материјалне културе која се често посматра у оквирима једнолинијске еволуције. Тако се за већину промена подразумева долазак нове културе/етницитета коју представља мањи број "носилаца", која по правилу омогућава већи успех и квалитетнији живот. Преузимање елемената нове културе претпоставља се као неминовност, док очекиваним мешањем становништва настаје нови напреднији "етно-културни" комплекс (Kaiser 1995, 109-11). Кајзер сматра да су теорије о примордијалном етницитету, национализам и марксизам сажети у универзалну интерпретативну праксу која мири дифузионистичке и миграторне интерпретације, остављајући простор за фаворизовање континуитета или дисконтинуитета у зависности од со-

цио-политичких интереса и тежњи. На тај начин свака археолошка култура/етницитет у извесној мери може да представља митског претка савремених балканских нација (cf. Jones *et al.* 1996, 8-9).

С обзиром на то да је у постпроцесним радовима прихваћена теза да је бављење археологијом политичко деловање и "производња" историјских наратива за савремене потрошаче, политички аспекти и деконструкције представљају занимљиву тему (e.g. Rowlands 1994; 2002a; 2002b; Miller *et al.* 1998). Балканска археологија, због чињенице да су многе овдашње интерпретације непознате европској и светској јавности, али и због савремених политичких дешавања, представља одличан полигон за истраживање рефлексивног односа традиционалних интерпретација културе, етницитета и модерног национализма (Kaiser 1995; Bailey 1998; Brown 1998; Galaty *et al.* 1999; Galaty *et al.* 2004b).

У деконструкцијама *бугарске* археологије и "трачке прошлости" често се, на методолошким основама рада М. Тодорове, подразумева пресудна улога романтизма и слике о "егзотичном и другачијем". Сматра се да је западни свет Бугарску (као и остатак Балкана) конципирао у колонијалном кључу, слично Оријенту, као егзотичну и мистичну територију/народ обавијену дугом традицијом заосталости и митске прошлости (Todorova 2009). С тога се подразумева да је по истом кључу бугарска археологија препозната као другачија, традиционална и егзотична дисциплина од које се очекује да задиви свет, с времена на време, ископавањем велике количине златних или сребрних предмета, али не и претерана научност и најсавременији приступ (Bailey 1998).

Бугарска дисциплина у значајној мери сама доприноси оваквој слици пошто изузетно митологизује трачку прошлост, на сличним основама на којима западни свет посматра Балкан (тзв. ауто-егзотичност). Основна пракса јесте глорификовање мистичне трачке прошлости и фасцинираност уметношћу и културом ових егзотичних "народа". Богати гвоздено-допски налази овакву појаву свакако олакшавају (e.g. Kitov 2005; Fol *et al.* 1986). Митологизација Трачана као митских предака може да се тумачи као симболичан одговор на западне предрасуде, интелектуално оправдавање изолованости и лоше материјалне ситуације током комунистичке владавине, као и тешких времена транзиције. У том смислу се истиче како су романтичарски покрет, стварање нације и изолованост оставили последице на културноисторијску археологију у овој земљи, која је пре свега романтичарске природе (Bailey 1998; Kaiser 1995).

На оваквим основама многобројна раноантичка насеља у унутрашњости Бугарске интерпретирана су као "трачки градови" (e.g. Попов 2002). Најпознатији пример јесте *Севтополис*, локалитет који би архитектонски најпре одговарао античком граду. Још од када је откривен, 1948. године, током изградње бране "Георги Димитров" (првом већем грађевинском

пројекту у социјалистичкој Бугарској), доминира интерпретација о најстаријем трачком граду (Димитров *et al.* 1984; Попов 2002, 122-134) и једином правом урбаном центру који "нису подигли Грци" (Webber 2001, 1). Иако представља локалитет који је највише "хеленизован" и "урбанизован", значај деловања и евентуалног присуства грчког становништва у интерпретацијама је занемарљив. Насеље се тумачи као главни град Одриске краљевине и јавности се представља као врхунац развоја трачке политичке моћи у оквиру које није било места за медитерански свет. Његово присуство се евентуално огледа у делатности мајстора који, за локалног владара, граде масеље.

Интерпретација Севтополиса може да се наведе као пример национализма, романтизма и глорификације митске прошлости у Бугарској археологији. Са друге стране, слично хеленизовано утврђење констатовано на локалитету Ветрен у близини данашњег Септемврија, које је ископавано у оквирима међународног пројекта током деведесетих година, интерпретира се као грчки емпорион² – претпостављени *Πιστιρος* (Bouzek *et al.* 1996; 2002; 2007).

Ослањајући се на постпроцесну методологију која данас доминира у интерпретацијама хеленизације и контаката, оба насеља могла су да буду хибридне форме, настале као израз локалног идентитета, свакако уз могућност присуства мешаног становништва (cf. Brock *et al.* 2000; Hansen *et al.* 2004). Оваква теза не би требало да зачуди посебно у контексту друге половине IV века када се, од Филиповог освајања Тракије, претпостављеног повратка Александрових најамника, као и периода дијадоха и Лизимахове краљевине, очекује веома комплексан однос савезништва и сукобљавања македонске војске из нешто јужнијих крајева и локалног становништва (Archibald 1994; 1998; 2000; 2006; 2010; Lund 1992). Међутим, у тумачењу Севтополиса, насталом у време кад је Бугарска била изолована и под совјетском доминацијом, првенствено се истиче трачки етнос (Димитров *et al.* 1984). Са друге стране, Пистирос, који је истраживан после хладног рата и у чијем ископавању учествују водеће европске археолошке институције, тумачи се као грчка трговачка колонија (Bouzek *et al.* 1996; Bouzek *et al.* 2002; 2007).

Деконструкција различитих етничких тумачења предложених у другачијим политичким условима може да буде веома занимљива. Бугарска током Хладног рата представља државу под контролом СССР-а. У оваквим околностима било је неопходно истаћи одређену дозу националног поноса који је у осиромашеној Бугарској био пољуљан. Управо су Трачани, као "моћна племенска заједница из прошлости", могли да послуже као симбол

² О улози и развоју емпорија – центара/институција за међународну трговину у Грчкој (Hansen: 2006: 1-39).

некадашње величине и значаја у ширим размерама коју Бугарска током овог тешког периода није имала (cf. Todorova 2009). Бугарски научници радили су у условима који према Тригеровом тумачењу погодују развоју националистичке археологије која се развија у политички или војно угроженим земљама где су колективна права ускраћена (Trigger 1984; 1996).

Након пада комунизма Бугарска је започела економске и социјалне реформе. У новим, далеко слободнијим, околностима без совјетске доминације, тумачење суштински веома сличног локалитета добило је нови ток. На основу натписа на камену, откривеног на удаљености од неколико километара као римска сполија, насеље у Ветрену препознато је као трговачка колонија Пистирос коју је већински насељавало грчко становништво досељено с Медитерана (Bouzek *et al.* 1996; 2002; 2007). Ово често критиковано тумачење (Tssetskhladze 2000, 233-246; Hansen 2006, 20-23), предложено је у време када Бугарска покушава да постане део западног света уз све друштвене и културолошке импликације које прате такво политичко опредељење. Тумачење Пистироса претпоставља супериорност грчке културе и сведочи о потпуном одступању у односу на слику о Севтополису. Грчка доминација поставља се испред најлогичнијег објашњења о хибридном идентитетима као последици утицаја колонијалних теоријских поставки које су, путем теорије еволуције, утицале и на бугарску археологију (cf. Gosden 1999). С обзиром на то да је из постколонијалне перспективе познато колико је антички период коришћен од стране савремених Европљана као оправдање за разне облике национализма, изградњу државног система или за империјалистичке тежње (Gosden 2004; 2007; Hingley 2000; 2001; Goff 2005; Hurst, Owen 2005; Dietler 2005), слична ситуација у Бугарској која покушава да се афирмише као део европске породице ни најмање не чуди. Фаворизовање грчког наслеђа у бугарском контексту може да се протумачи као локално конструисање новог европског идентитета.

У данашњој *Албанији*, у сличним условима изолованости и романтичарски оријентисане дисциплине, развијала се варијаната културноисторијске археологије, утемељена, такође, на националистичкој пракси. Идеја о директној вези Илира и Албанаца, хипотеза која вуче корене из аустроугарских истраживања у XIX веку (Wilkes 1992, 5), после стварања албанске државе, а нарочито током комунистичке власти Е. Хоџе, постала је део националног бића албанског друштва (Galaty *et al.* 2004b; Gilkes 2004). У том смислу, раноантичка насеља називају се "урбаном илирском фазом" и представљају важну карику у истраживању "етногенезе" Албанаца (Сека 2005).

Ова пракса, која вероватно представља најпознатији примордијални приступ у Европи, инсистира на етничком континуитету и основни је предмет истраживања у постпроцесним радовима који деконструишу значај археологије у стварању албанске нације. Изолованост и ксенофо-

бична спољна политика, као и потреба да се одговори на негативне ставове о Албанцима у свету, имала је огроман утицај на значај Илира као егзотичних митских предака, античког "народа" који је успешно одолевао спољашњим притисцима и "непријатељима" попут Грчке и Рима (Galaty 2011; Galaty *et al.* 1999; Galaty *et al.* 2004b).

Још један пример улоге археологије у стварању нација данас може да се прати на *Косову и Метохији*. Улога коју Дарданци као "илирско племе" имају у формулисању националног идентитета косовских Албанаца широко је присутна у свакодневном животу. Имена политичких партија (*Демократска лига Дарданије*) и институција (банка *Дарданија*) недвосмислено сведоче у митологизацији прошлости у националистичке сврхе. Археолошка и историјска интерпретација Дарданаца као дела ширег илирског корпуса служи као интелектуална основа (Shukriu 1989; Сека 2005, 175-190; Mirdita 2009). Дарданци, као део ширег илирског "националног бића", у потпуности одговарају модерним политичким збивањима и територијалним претензијама Албаније и Косова.

Бугарска и албанска културноисторијска археологија, у оваквом друштвеном и теоријском контексту, фаворизују јасну поделу Балкана током гвозденог доба на илирски запад и трачки исток. Хеленизована насеља, као "завршна фаза у етногенези палеобалканских народа", деле се по истим принципима (Сека 2005; Попов 2002).

За *југословенску* литературу седамдесетих и осамдесетих година карактеристична је хипотеза о тзв. *дако-мизијском клину*, сродним заједницама које сведоче о директној вези централне Европе и Грчке која је током праисторије много пута успостављана моравско-вардарском долином (Sreјовић 1973; Срејовић 1979; Папазоглу 1988; Petrova 1996). Овакве интерпретације фаворизују посебност централнобалканских "племена" која нису "Илири" нити "Трачани" и у значајној мери могу да се разумеју као политички одговор југословенских (српских и македонских) истраживача на својатање делова територије и "наших палеобалканаца".

У оваквом контексту развило се и интересовање за Трибале као посебан "народ" у Поморављу који је, из југословенског/српског угла, другачији од Трачана (Stojić 1986; *contra* Fol *et al.* 1986) и Дарданце као "прастаро" дако-мизијско становништво Косова и Метохије (Sreјовић 1973; Срејовић 1979; Папазоглу 1988; Тасић 1998; *contra* Shukriu 1996; Сека 2005, 175-190; Mirdita 2009). Овој групацији сличног порекла додају се и Пеонци који у периоду социјалистичке историје Македоније имају апсолутни примат као посебна хеленизована заједница. Раноантичка насеља, која су на територији бивше Југославије констатована превасходно у Македонији, тумаче се као "пеонски градови" и завршна фаза "етногенезе Пеонаца" (Соколовска 1986; Микулчић 1999).

За деконструкције етничких детерминизама и појаве идеје о дакоми-зијском клину веома је занимљиво опадање значаја Илира. Од илирског покрета као романтичарске митологизације порекла јужнословенских народа у XIX и почетком XX века (Wilkes 1992, 5), важност ових митских предака временом значајно опада. Шира територија која је у старијим интерпретацијама придавана Илирима као племенским заједницама у које су сврставани Дарданци и Пеонци (e.g. Parazoglu 1967a) може да се доведе у везу са традицијом илирског покрета, истицањем југословенског национализма и улогом централизоване државе. Другачије гледиште током седамдесетих и осамдесетих година могуће је довести у везу са спољашњим притисцима и фаворизовањем трачке и илирске прошлости од стране Бугара и Албанаца, али и са унутрашњом политичком ситуацијом јачања локалних национализма и децентрализацијом државе. Према традиционалним тумачењима писаних извора која су уобличена у чувеном делу Ф. Папазоглу (Parazoglu 1969), књизи која показује значајне разлике у односу на текст настао само две године раније (Parazoglu 1967a), стиче се утисак да је локална разноврсност, већ у овом тренутку, потпуно заменила хипотезу о заједничкој илирској прошлости. Тако је формулисана интерпретативна пракса да на територији СФРЈ одувек могу да се очекују велике етничке разноликости. Овакав став није погодновао издвајању једног "народа", већ велике групе различитих, али веома блиских, палеобалканских заједница које могу да се разумеју као митски преци различитих Југословена.

У постпроцесним критикама претпоставља се да је предлагање толике разноврсности условљено политиком братства и јединства и да једнако представља коришћење прошлости у политичке сврхе истовременог истицања заједништва и разноврсности југословенских народа (Kaiser 1995). Оваква пракса такође може да се подведе под тзв. националистичку археологију и одговара бугарском истицању "Трачана" или албанској фасцинираности "Илирима" у сврху јачања националног идентитета. У случају Југославије, форма свесног или несвесног национализма у археологији и историји прилагођена је мултиетничкој природи државе.

Југословенска културноисторијска археологија, у односу на Бугарску или Албанију, развијала се у донекле другачијим социо-политичким околностима. Чини се да је у држави која није била тако директно и интензивно изложена совјетској доминацији и која је била далеко више отворена према Западу, питање егзотичне прошлости и потреба да се свету покаже величина неких давнашњих "предака" имало далеко мањи значај. Међутим, политички аспекти који су пресудно утицали на историјске интерпретације виде се у истицању хетерогеног карактера. Уочљива је посебна пажња коју су републике и покрајине посвећивале истраживањима одређених етницитета чија се претпостављена територија,

случајно или не, често поклапа са административним границама. Оваквом политиком према културном наслеђу локалне заједнице (републике и покрајине) успеле су да конструишу сопствене митске претке и традицију, што представља први корак у стварању нација (Anderson 1983). Политичке промене током осамдесетих и деведесетих година довеле су до тога да ти исти локални етницитети, само у још израженијој форми, данас представљају митске претке новостворених нација (Kuzman 2009).

У локалној "расподели" палеобалканских заједница у социјалистичкој *Македонији* развило се огромно интересовање за пеонски етницитет (Соколовска 1986; Петрова 1991; Petrova 1996). Ако прихватимо рефлексивни приступ интерпретацији прошлости, може да се каже да су Пеонци обезбеђивали довољну дозу локалног идентитета македонском народу у оквиру СФРЈ, показујући како је ова територија била значајан део хетерогене етничке слике протоисторијског Балкана. Истовремено, потенцирањем посебности ових заједница формулисан је и одговор на илирске и трачке аспирације Албаније и Бугарске према југословенској Македонији. Тек након осамостаљивања, уз све политичке и економске проблеме, далеко чешће се посеже за Филиповом и Александровом државом као средством за јачње националног поноса и осећаја заједништва (Brown 1998; Jones *et al.* 1996, 3).

У данашњој македонској археологији гвозденог доба постоји тенденција промене предмета истраживања са независних Пеонаца ка тзв. пеонско-македонској симбиози која се као интерпретативна перспектива појавила крајем деведесетих година (Митревски 1997), или потпуном опредељивању за македонски етницитет (Кузман 2006). Промена у интерпретацијама прати другачију државну политику која је тренутно усмерена ка значају историје античких Македонаца – тзв. *македонизму*. Улога археологије у дефинисању нове националне политике, формулисане у сврху изградње модерне македонске нације, јесте веома озбиљна. Раноантичка насеља тако представљају кључну карикатуру у доказивању симбиозе македонског и пеонског етницитета, обезбеђујући "материјалне трагове" о вези са Филиповом или Александровом државом. Разлог за ову промену може да буде данашња политичка ситуација која је драстично другачија у односу на југословенски период када се већинско становништво није осећало толико угрожено. Мултиетнички проблеми, несугласице са Грчком око имена и чињеница да је тек недавно постала самостална, појачали су потребу за конструисањем моћних митских предака у сврху учвршћивања македонске нације (Brown 1998). У те сврхе, античка Македонија делује далеко примамљивије од Пеонаца.

Политичка улога археологије у овом процесу може да се искаже цитатом П. Кузмана, једног од водећих истраживача протоисторијског периода у данашњој Македонији:

"Пошто име, суверенитет и државност данашње Македоније ову земљу чине јединим легитимним представником историјске мисије термина Македонија, сматрамо да је примерено да човечанству широм света представимо *наша* археолошка блага која проистичу из *нашег* сопственог постојања и постојања свих других прошлих цивилизација са овог дела македонске територије, који су саставни део како *нашег*, тако и светског културног и историјског наслеђа" (Kuzman 2009, превод и италики И. В.).

Илустрација новог политичког става према културном наслеђу јесте и недавно постављање споменика Александру Македонском (званично "Ратник на коњу") на централном тргу у Скопљу (сл. 1), као и нешто мање статуе Филипа II, у оквиру пројекта *Скопје 2014*.³ Поред Александра и Филипа у Скопљу се до 2014. очекује десетак нових споменика, између осталих Јустинијан I и Цар Самуило. Паралелно са споменицима гради се тријумфална капија, многе државне институције по узорима из класичне архитектуре, као и Археолошки музеј. Огромна улагања у овај пројекат (више од 200 милиона евра) недвосмислено сведоче о улози културног наслеђа у изградњи националне државе.

Делови данашње Републике Македоније свакако јесу били у саставу Филипове и Александрове државе (Roisman *et al.* 2010, Map. 3; Микулчиќ 1999; Соколовска 1986), па многа раноантичка насеља могу да представљају војне логоре македонске армије (Лилчиќ 2009). Међутим, колико та историјска чињеница данашњим словенским Македонцима даје за право да овај период третирају делом националне историје подложно је озбиљној дискусији у оквирима археолошких и антрополошких студија о културном наслеђу (Rowlands 2002a; 2002b; Russell 2006; Silverman 2011), етницитету (Jones 1997; 2007; Lucy 2005; Meskell 2002; Derks *et al.* 2009; Hall 1997; Babić 2008) или у ширим оквирима теорија о национализму (Anderson 1983; Gellner 1983). Чињеница да је једна друга земља сопствени национални идентитет изградила на истој класичној историји ову појаву чини далеко занимљивијом (Kotsakis 1998). Различите интерпретације и начин на који друге земље, које сматрају да је део њихове националне историје украден, виде дешавања у Скопљу најдиректније сведоче о значају политике у свим дисциплинама које се баве прошлостју.

* * *

Културно наслеђе се данас препознаје као дискурзивна пракса или пут којим група себе дефинише конструишући заједничко сећање и традицију која може да буде инвестирана у различите политичке потребе са-

³ <http://www.skyscrapercity.com/showthread.php?t=1213587>

временог друштва (Rowlands 2002a; 2002b; Russell 2006; Silverman 2011). Захваљујући томе предмет истраживања постаје не толико етницитет из прошлости, који се третира као флуидан и неухватљив, већ модерна фаворизовања јасно издвојених и стабилних "племена" као етноцентрична позиција. Међусобна сличност материјалне културе раноантичких насеља само појачава потребу да се испита рефлексивна веза балканских нација и археолошких конструкција о омиљеним палеобалканским заједницама које играју улогу митских предака. Питање овакве тзв. *савремене прошлости* (Buchli *et al.* 2001) отвара ново поље истраживања које на данашњем Балкану, готово из етноархеолошке перспективе, може да прати улогу академских заједница у конструисању културног наслеђа и националног јединства.

Савремена ситуација на Балкану, као и културноисторијске интерпретације које доминирају, не разликује се превише од улоге келтске историје у изградњи француске нације током XIX века (Dietler 1994; Kohl 1998), нити Келта као митских предака у конструисању модерног европског идентитета (Jones *et al.* 1996, 15; Rowlands 2002b, 119). Хипотезе о данашњим идентитетима као директним или индиректним наследницима протоисторијских заједница, у теоријском смислу, наслањају се на идеје културноисторијске археологије и културних партикулариста и релативиста XIX века (Gosden 1999; Jones 1997; Barth *et al.* 2005; Trigger 1995; 1996). Управо на оваквим веома застарелим основама предложена је интерпретација раноантичких насеља као завршне фазе "етногенезе" палеобалканских "народа". Сви овде цитирани радови о етницитету, који су у археолошкој литератури на Балкану готово у потпуности занемарени, критички преиспитују основне постулате културноисторијске археологије и улогу дисциплине као саставног елемента модерног национализма директно показујући колико такви приступи никако не могу бити објективи. Хуманистичке дисциплине у другој половини XX века препознале су значај сопствене улоге у фабриковању историјских наратива за одређене савремене групе и политичку идеју, као и озбиљне опасности које таква ситуација носи. Улога археологије у дефинисању нацистичких идеја у Немачкој само је један од примера (Klein 2008; Brather 2008; Kohl 1998; Trigger 1995).

Један од основних закључака који оваквим деконструкцијама може да се изведе јесте да је етнички идентитет у југоисточној Европи (вероватно много више него у западној) од изузетног значаја због касног стварања нација (Kaiser 1995, 106–107). Претпоставља се да је комплексна модерна историјска ситуација довела до тога да се локални етницитети јасно дефинишу у оквиру Османског царства, Аустроугарске или Југославије и да националне државе, које су касније створене, само прате већ скоро формиране националне идентитете. У том смислу на Балкану се често не прави разлика између термина етницитет и нација, што у западној Европи није

случај пошто је процес обично текао обрнутим путем (Dietler 1994, 587). Можда су то разлози зашто концепт етно-културних традиција и континуитета често представља основи истраживачки приступ у археологији на Балкану.

Критиковање балканских археолошких школа може да буде веома лако и ефектно. Међутим, улога археологије у изградњи нација показала се веома успешном у Европи XIX века. Конструисање митских предака заиста доводи до националног јединства, што се види и у постколонијалном периоду новостворених земаља у Африци и Азији. Ове земље, користећи исти приступ, "доказале" су постојања "културе" и заједништва у периоду пре колонијалних освајања, чиме су, суштински, допринеле формирању националног јединства (Rowlands 2007, 64). Из тог разлога се може поставити питање ко има тапију на класичну или праисторијску прошлост, или право да спречава новостворене државе, или народе који томе теже, да на истим принципима раде на изградњи националног јединства. Подругљиве коментаре на рачун македонске културне политике и протесте грчких археолога (Kotsakis 1998), или академске полемике југословенских и албанских истраживача (Гарашанин 1979; 1988) требало би посматрати кроз призму улога тзв. *алтернативних прошлости* у различитим земљама и модерним контекстима (Rowlands 2007, 70; 1994; 2002a; 2002b; Miller *et al.* 1998).

Из свега наведеног може се закључити да се археологија на Балкану, као ни било где у свету, не може третирати као невина и политички неутрална дисциплина која функционише ван простора и времена. Ово никако не значи да традиционални истраживачи намерно фалсификују или измишљају прошлост. Иако такви случајеви сигурно постоје, поменуте критике се превасходно односе на теоријску концепцију културноисторијске, а често и процесне археологије, које дефинишу науку као неутралну, објективну и рационалну дисциплину која нема никакву одговорност за политичке догађаје у садашњости.

Литература

- Anderson, Benedict. 1983. *Imagined Communities: Reflection on the Origin and Spread of Nationalism*. London: Verso.
- Archibald, Zofia. H. 1994. "Thracians and Scythians". In *The Cambridge Ancient History (second edition): Volume VI, The Fourth Century B. C.*, eds. D. M. Lewis, John Boardman, Simon Hornblower and M. Ostwald, 444-475. Cambridge: Cambridge University Press.
- Archibald, Zofia. H. 1998. *The Odrysian Kingdom of Thrace: Orpheus Unmasked*. Oxford: Clarendon Press.
- Archibald, Zofia. H. 2000. "Space, Hierarchy, and Community in Archaic and Classical Macedonia, Thessaly, and Thrace". In *Alternatives to Athens: Varieties of Poli-*

- tical Organization and Community in Ancient Greece*, eds. Roger Brock and Stephen Hodkins, 212-233. Oxford: Oxford University Press.
- Archibald, Zofia. H. 2006. "The Central and Northern Balkan Peninsula". In *A Companion to the Classical Greek World*, ed. Konrad H. Kinzel, 115-136. Oxford: Blackwell Publishing.
- Archibald, Zofia. H. 2010. "Macedonia and Thrace". In *A Companion to Ancient Macedonia*, eds. Joseph Roisman and Ian Worthington, 326-341. Malden: Wiley-Blackwell.
- Babić, Staša. 2008. Arheologija i etnicitet, *Етноантрополошки проблеми*, 5 (1): 137-149.
- Бабић, Сташа. 2008. *Грци и други*, Београд: Клио.
- Bailey, Douglass W. 1998. "Bulgarian archaeology: ideology, sociopolitics and the exotic". In *Archaeology Under Fire; Nationalism, politics and heritage in the Eastern Mediterranean and Middle East*, ed. Lynn Meskell, 87-110. London: Routledge.
- Barth, Fredrik (ed.) 1969. *Ethnic groups and boundaries: The Social Organization of Culture Difference*. Boston: Little – Brown and Company.
- Barth, Fredrik, Andre Gingrich, Robert Parkin and Sydel Silverman 2005. *One Discipline, Four Ways: British, German, French, and American Anthropology*. Chicago: University of Chicago Press.
- Benac, Alojz (ed.) 1987. *Praistorja jugoslavenskih zemalja V*, Sarajevo: Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine
- Bitrakova-Grozdanova, Vera. 2006. "Moenia Aeacia et la Macedonine". In *Homage to Milutin Garašanin*, eds. Nikola Tasić and Cvetan Grozdanov, 587-591. Belgrade: Serbian Academy of Sciences and Art – Macedonian Academy of Sciences and Art.
- Bouzek, Jan, Lidia Domaradska and Zofia H. Archibald (eds.) 2002. *Pistiros II: Excavation and Studies*. Prague: Charles University in Prague – The Karolinum Press.
- Bouzek, Jan, Lidia Domaradska and Zofia H. Archibald (eds.) 2007. *Pistiros III: Excavation and Studies*. Prague: Faculty of Philosophy – Charles University.
- Bouzek, Jan, Mieczyslaw Domaradski and Zofia H. Archibald (eds.) 1996. *Pistiros I: Excavation and Studies*. Prague: Charles University.
- Brather, Sebastian. 2008. "Virchow and Kossinna: From the Science-Based Anthropology of Humankind to the Culture-Historical Archaeology of People". In *Archives, Ancestors, Practices: Archaeology in the Light of its History*, eds. Nathan Schlanger and Jarl Nordbladh, 317-334. New York: Berghen Books.
- Brock, Roger and Stephen Hodkins (eds.) 2000. *Alternatives to Athens: Varieties of Political Organization and Community in Ancient Greece*. Oxford: Oxford University Press.
- Brown, K. S. 1998. "Contests of heritage and the politics of preservation in the Former Yugoslav Republic of Macedonia". In *Archaeology Under Fire; Nationalism, politics and heritage in the Eastern Mediterranean and Middle East*, ed. Lynn Meskell, 68-87. London: Routledge.
- Buchli, Victor and Gavin Lucas. 2001. *Archaeology of the Contemporary Past*. London: Routledge.
- Cartledge, Paul. 2002. *The Greeks; A Portrait of Self and Others (second edition)*. Oxford: Oxford University Press.

- Ceka, Neritan. 2005. *The Ilyrians to Albanians*. Tirana: Migjeni.
- Champion, T. C. 1985. "Written sources and the study of the European Iron Age". In *Settlement and Society: aspects of Western European prehistory in the first millennium B. C.*, eds. T. C. Champion and J. V. C. Megaw, 9-22. Leicester: Leicester University Press.
- Cohen, Getzel. M. 1995. *The Hellenistic Settlements in Europe, the Islands, and Asia Minor*. Los Angeles: University of California Press.
- Чангова, Йорданка, Ана Радунчева, Венеция Любенова, Васлика Томова и Йорданка Юркова (ур.) 1981. *Перник I; Поселищен живот на хълма Кракра от V хил. пр. н. е. до VI в. на н. е.* София: Българска академия на науките – Археологически институт с музей.
- Derks, Ton and Nico Roymans (eds.) 2009. *Ethnic Construction in Antiquity: The Role of Power and Tradition*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Diaz-Andreu, Margarita. 2007. *A World History of Nineteenth-Century Archaeology: Nationalism, Colonialism, and the Past*. Oxford: Oxford University Press.
- Diaz-Andreu, Margarita, Sam Lucy, Staša Babić and David N. Edwards. 2005. *The Archaeology of Identity*. London: Routledge
- Dietler, Michael. 1994. "Our Ancestors the Gauls": Archaeology, Ethnic Nationalism, and the Manipulation of Celtic Identity in Modern Europe. *American Anthropologist* 96 (3): 584-605.
- Dietler, Michael. 2005. "The Archaeology of Colonization and the Colonization of Archaeology: Theoretical Challenges from an Ancient Mediterranean Colonial Encounter". In *The Archaeology of Colonial Encounters – Comparative Perspectives*, ed. Gil J. Stein, 33-68. Santa Fe: School of American Research.
- Димитров, Димитур. П. и Теофил Иванов (ед.) 1984. *Севтополис, Том I*, София: Българска академия на науките – Археологически институт с музей.
- Dzino, Danijel. 2007. The Celts in Illyricum – whoever they may be: the hybridization and construction of identities in Southeastern Europe in the fourth and third centuries BC. *Opuscula Archaeologica* 31: 37-58.
- Fol, Aleksander. 2003. "Ethnosness: Thraco-Paeonian Hypothesis". У *Пурпихме/Pyraichmaes*, ур. Б. Таневски, 31-38. Куманово: Народни музеј.
- Fol, Aleksander, Bogdan Nikolov and Ralph F. Hoddinot. 1986. *The New Thracian Treasure from Rogozen, Bulgaria*. London: British Museum Publications.
- Galaty, Michael L. 2002. "Modeling the Formation and Evolution of an Illyrian Tribal System: Ethnographic and Archaeological Analogs". In *The Archaeology of tribal Societies*, ed. William A. Parkinskon, 109-122. Ann Arbor: International Monographs in Prehistory 15.
- Galaty, Michael L. 2011. "Blood of Our Ancestors: Cultural Heritage Management in the Balkans". In *Contested Cultural Heritage; Religion, Nationalism and Exclusion in a Global World*, ed. Helaine Silverman, 109-129. New York: Springer.
- Galaty, Michael L. and Charles Watkinson (eds.) 2004. "The Practice of Archaeology Under Dictatorship". In *Archaeology Under Dictatorship*, 1-18. New York: Springer.
- Galaty, Michael L., Sharon. R. Stocker and Charles Watkinson. 1999. Beyond Bunkers: Domination, Resistance and Change in Albanian Regional Landscape, *Journal of Mediterranean Archaeology* 12 (2): 197-214.
- Гарашанин, Милутин (ур.) 1979. *Сахрањивање код Илира*. Београд: Српска академија наука и уметности – Балканолошки институт.

- Гарашанин, Милутин (ур.) 1988. *Илири и Албанци*, Београд: Српска академија наука и уметности.
- Gellner, Ernest. 1983. *Nations and Nationalism*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Gilkes, Oliver. 2004. "The Trojans in Epirus: Archaeology, Myth and Identity in Inter-War Albania". In *Archaeology Under Dictatorship*, eds. Michael L. Galaty and Charles Watkinson, 33-54. New York: Springer.
- Goff, Barbara E. (ed.) 2005. *Classics and Colonialism*. London: Duckworth.
- Gosden, Chris. 1999. *Anthropology and Archaeology: A changing relation*. London: Routledge.
- Gosden, Chris. 2004. *Archaeology and Colonialism – Cultural Contacts from 5000 BC to the Present*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gosden, Chris. 2007. "The Past and Foreign Countries: Colonial and Post-Colonial Archaeology and Anthropology". In *A companion to Social Archaeology*, eds. Lynn Meskell and Robert W. Preucel, 161-178. Oxford: Blackwell Publishing.
- Graves-Brown, Paul, Sian Jones and Clive Gamble (eds.) 1996. *Cultural Identity and Archaeology; The Construction of European Communities*. London: Routledge.
- Hansen, Morgan H. 2006. "Emporium, a Study of the use and meaning of the term in Archaic and Classical periods". In *Greek Colonisation: An Account of Greek Colonies and Other Settlements Overseas Volume One*, ed. Gotcha Tsetskhladze, 1-39. Leiden: Brill.
- Harrison, Thomas (ed.) 2002. *Greeks and Barbarians*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Hall, Jonathan M. 1997. *Ethnic Identity in Greek Antiquity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hall, Jonathan M. 2002. *Between Ethnicity and Culture: Hellenicity*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Hingley, Richard. 2000. *Roman Officers and English Gentlemen: The imperial origins of Roman archaeology*. London: Routledge.
- Hall, Jonathan M. 2005. *Globalising Roman Culture; Unity, diversity and empire*. London: Routledge.
- Hoddinot, R. F. 1981. *The Thracians: With 168 illustrations*. London: Thames and Hudson.
- Hurst, Henry R. and Sara Owen (eds.) 2005. *Ancient Colonizations: Analogy, similarity and difference*. London: Duckworth.
- Insoll, Timothy (ed.) 2007. *The Archaeology of Identities: A Reader*. London: Routledge.
- Jenkins, Richard. 1994. Rethinking ethnicity: identity, categorization and power, *Ethnic and Racial Studies* 17 (2): 197-223.
- Jones, Sian. 1997. *The Archaeology of Ethnicity: Constructing identities in the past and present*. London: Routledge.
- Jones, Sian. 2007. "Discourses of identity in the interpretation of the past". In *The Archaeology of Identities: A Reader*, ed. Timothy Insoll, 44-58. London: Routledge.
- Jones, Sian and Paul Graves-Brown. 1996. "Introduction: Archaeology and cultural identity in Europe". In *Cultural identity and Archaeology – The construction of European communities*, eds. Paul Graves-Brown, Sian Jones and Clive Gamble, 1-21. London: Routledge.
- Kaiser, Timothy. 1995. "Archaeology and ideology in southeast Europe". In *Nationalism, Politics, and the practice of archaeology*, eds. Philip Kohl and Clare Fawcett, 99-119. Cambridge: Cambridge University Press.

- Kitov, Georgi. 2005. The Newly discovered Tomb of the Thracian Ruler Seuthes III. *Archaeologia Bulgarica* IX-2: 39-54.
- Klejn, Leo. 2008. "Gustaf Kossinna (1858–1931)". In *Histories of Archaeology; a reader in the history of archaeology*, eds. Tyn Morray and Christopher Evans, 312-327. Oxford: Oxford University Press.
- Kohl, Philip L. 1998. Nationalism and archaeology: On the Construction of Nations and the Reconstruction of the Remote Past. *Annual Review of Anthropology* 27: 223-246.
- Kohl, Philip L. and Clare Fawcett (eds.) 1995. *Nationalism, Politics, and the practice of archaeology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kotsakis, Kostas. 1998. "The past is ours: images of Greek Macedonia". In *Archaeology Under Fire; Nationalism, politics and heritage in the Eastern Mediterranean and Middle East*, ed. Lynn Meskell, 44-67. London: Routledge.
- Кузман, Паско. 2006. "Старомакедонски симболи на археолошки предмети од Самуилчова тврдина во Охрид". In *Folia Archaeologica Balkanica In Honorem Verae Bitrakova Grozdanova*, ed. Elica Maneva, 215-244. Skopje: Faculty of Philosophy – Institute of History of Art and Archaeology.
- Kuzman, Pasko. 2009. Introduction. *Macedonian Archaeological News* 1 (I). Доступно на: (<http://www.mav.mk/article.php?lang=en&article=1>)
- Лилчиќ, Виктор. 2009. *Корпус на старите градови и тврдини во Република Македонија; Линкестида и Деврион*. Скопје: Македонска цивилизација.
- Lucy, Sam. 2005. "Ethnic and Cultural Identities". In Diaz-Andreu, Margarita, Sam Lucy, Staša Babić and David N. Edwards, *The Archaeology of Identity*, 86-109. London: Routledge.
- Lund, Helen S. 1992. *Lysimachus: A study in early Hellenistic kingship*. London: Routledge.
- Meskell, Lynn (ed.) 1998. *Archaeology Under Fire; Nationalism, politics and heritage in the Eastern Mediterranean and Middle East*. London: Routledge.
- Meskell, Lynn. 2002. The Intersection of Identity and Politics in Archaeology. *Annual Review of Anthropology* 31: 279-301.
- Микулчиќ, Иван. 1999. *Антички градови во Македонија*. Скопје: МАНУ.
- Miller, Daniel, Michael Rowlands and Christopher Tilley (eds.) 1988. *Domination and Resistance*. London: Allen – Unwin.
- Mirdita, Zef. 2009. O problem etničkog podrijetla Dardanaca. *Vijesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu* 3 (XLII): 357-386.
- Митревски, Драги. 1997. *Протоисториските заједници во Македонија*. Скопје: Републички завод за заштита на спомениците на Културата.
- Nankov, Emil. 2008. The fortification of early Hellenistic Thracian city of Seuthopolis: Breaking the mold. *Archaeologia Bulgarica* XII-3: 15-56.
- Палавистра, Александар. 2011. У служби континуитета. Етно-археологија у Србији. *Етноантрополошки проблеми* 3/6: 579-594.
- Papazoglu, Fanula. 1967a. "Politička organizacija Ilira u vreme njihove samostalnosti". U *Simpozijum o Ilirima u antičko doba*, ur. Alojz Benac, 11-31. Sarajevo: ANU BiH – Centar za balkanološka ispitivanja.
- Papazoglu, Fanula. 1967b. Poreklo i razvoj ilirske države, *Godišnjak Centra za balkanološka ispitivanja* 3: 123-144.

- Papazoglu, Fanula. 1969. *Srednjobalkanska plemena u predrimsko doba*, Sarajevo: Centar za balkanolološka istraživanja.
- Папазоглу, Фанула. 1988. "Илирска и дарданска краљевина: порекло и развој, структура, хеленизација и романизација". У *Илири и Албанци*, (ур.) Милутин Гарашанин, 145-199. Београд: Српска академија наука и уметности.
- Петрова, Елеонора. 1991. Пајонските племиња и Пајонското кралство во II и I милениум пред н. е. *Macedoniae Acta Archaeologica* 12: 9-130.
- Petrova, Eleonora. 1996. "Paleobalkan Population in the South part of the Central Balkans". In *The Thracian World at the crossroad of civilization*, 76-98. Bucharest: The 7th Congress on Thracology in Bucharest 1996.
- Попов, Христо. 2002. *Урбанизација във вътрешните райони на Тракия и Илирия: през VI-I век преди Христа*. Софија: NOUS Publishing Ltd.
- Powel, T. G. E. 1958. *The Celts*. London: Thames – Hudson.
- Roisman, Joseph and Ian Worthington (eds.) 2010. *A Companion to Ancient Macedonia*. Malden: Wiley-Blackwell.
- Rowlands, Michael. 1994. "The politics of identity in archaeology". In *Social Construction of the Past; Representation as power*, eds. George C. Bond and Angella Gilliam, 129-143. London: Routledge.
- Rowlands, Michael. 2002a. "Heritage and Cultural Property Introduction". In *The Material Culture Reader*, ed. Victor Buchli, 105-115. Oxford: Berg.
- Rowlands, Michael. 2002b. "The Power of Origins: Question of Cultural Rights". In *The Material Culture Reader*, ed. Victor Buchli, 115-135. Oxford: Berg.
- Rowlands, Michael. 2007. "The politics of identity in archaeology". In *The Archaeology of Identities: A Reader*, ed. Timothy Insoll, 59-71. London: Routledge.
- Russell, Ian (ed.) 2006. *Images, Representation and Heritage; Moving beyond Modern Approach to Archaeology*. New York: Springer.
- Shennan, Stephen (ed.) 1989. *Archaeological approaches to cultural identity*. London: Routledge.
- Shukriu, Edi. 1996. *Dardania paraurbane: studime arkeologjike të Kosovës*. Peje: Dukagjini.
- Silverman, Helaine (ed.) 2011. *Contested Cultural Heritage; Religion, Nationalism and Exclusion in a Global World*. New York: Springer.
- Соколовска, Викторија. 1986. *Исар – Марвинци и Повардарје во античко време*. Скопје: Музеј на Македонија.
- Srejsović, Dragoslav. 1973. Karagač and The Problem of Ethnogenises of Dardanians. *Balkanica* IV: 39–82.
- Срејовић, Драгослав. 1979. "Покушај етничког и територијалног разграничења старобалканских племена на основу начина сахрањивања". У *Сахрањивање код Илира*, ур. Милутин Гарашанин, 79-87. Београд: Српска академија наука и уметности–Балканолошки институт.
- Stojić, Milorad. 1986. *Gvozdeno doba u basenu Velike Morave*. Beograd: Filozofski fakultet – Centar za arheološka istraživanja.
- Тасић, Никола (ур.) 1998. "Гвоздено доба". У *Археолошко благо Косова и Метохије од неолита да раног средњег века*, 148-225. Београд: Српска академија наука и уметности – Музеј у Приштини.
- Thomas, Julian. 2004. *Archaeology and Modernity*. London: Routledge.

- Todorova, Maria. 2009. *Imagining the Balkans; Updated Edition*, Oxford: Oxford University Press.
- Trigger, Bruce. G. 1984. Alternative Archaeologies: Nationalist, Colonialist, Imperialist. *Man* 19 (3): 355-370.
- Trigger, Bruce. G. 1995. "Romanticism, nationalism, and archaeology". In *Nationalism, politics, and the practice of archaeology*, eds. Philip Kohl and Clare Fawcett, 263-279. Cambridge: Cambridge University Press.
- Trigger, Bruce. G. 1996. "Alternative Archaeologies: Nationalist, Colonialist, Imperialist". In *Contemporary Archaeology in Theory*, eds. Robert W. Preucel and Ian Hodder, 615-631. Malden: Blackwell Publishing.
- Tsetskhladze, Gocha. R. 2000. "Pistiros in the system of Pontic Emporia (Greek Trading and Craft Settlements in the Hinterland of the Northern and Eastern Black Sea and Elsewhere)". In *Pistiros et Thasos*, ed. Mieczyslaw Domaradski, 233-246. Opole: De l'Institut d'Archeologie et Musee de l'Academie bulgare des Science.
- Webber, Christopher. 2001. *The Thracians 700 BC-AD 46*. Oxford: Ospery Publishing.
- Wilkes, John. 1992. *The Illyrians*. Oxford: Blackwell Publishers.

Ivan Vranić

Archaeological Institute, Belgrade

"Early Classical Settlements" and the Iron Age of the
Central Balkans: Issues of Ethnic Identity

In the Balkan archaeologies, ethnic identity has been traditionally treated as a stable and monolithic category, readily recognizable in the material culture. The issue of "ethnogenesis" of the Palaeo-Balkan "peoples" is the dominant topic and the basic research subject in culture-historical archaeology, today regarded as the consequence of the modern European nationalisms. Starting from the constructivist point, the paper seeks to examine the interpretations of ethnicity in the Balkan Iron Age, on the example of the so-called "early Classical settlements" – a series of mutually very similar fortified settlements located in the vast lands of the Balkan hinterland, today in the territory of several modern states. These settlements are broadly dated into the period from the 5th to the 3rd centuries BC, and have traditionally been interpreted as the final phase of the ethnogenesis of the Palaeo-Balkan communities, supposed to have been living in "tribal states", whose population has been recognized as "people" or even "nation". In the traditional literature, the ethnic characteristics have been readily recognized, projecting directly the modern socio-political structures onto the communities of the past that could have been founded on completely different group identity or political organization. The paper deals with the issue of the political aspects of these interpretations in various

Balkan countries, favoring certain Palaeo-Balkan communities, and an attempt is made to contextualize these nationalistic narratives into the present.

Key words: ethnic identity, Iron Age, Early Classical settlements, nationalism

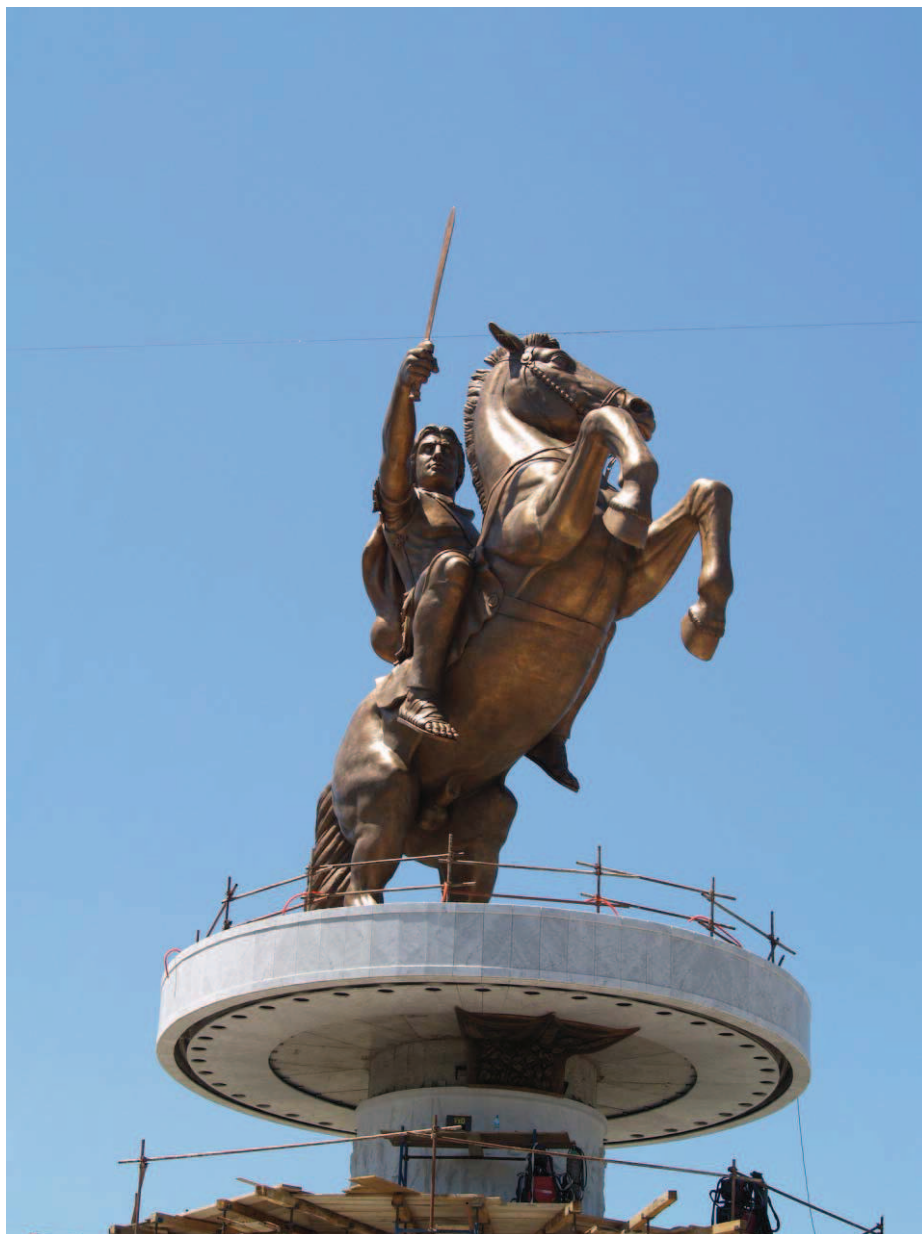
"Agglomérations de la haute antiquité" et l'âge du fer dans les Balkans centraux: questions d'identité ethnique

L'identité ethnique dans les écoles archéologiques des Balkans est traditionnellement traitée comme une catégorie stable et monolithique reconnaissable dans la culture matérielle. La question de l'"ethnogenèse" des "peuples" paléobalkaniques représente le thème dominant et l'objet principal de recherche dans l'archéologie historico-culturelle que l'on considère aujourd'hui avoir été formulée comme une conséquence du nationalisme européen moderne. Ce travail examine sous un angle constructiviste les interprétations d'ethnicité dans l'âge du fer aux Balkans sur l'exemple des agglomérations de la haute Antiquité, des fortifications très semblables situées sur le vaste territoire de l'arrière-pays continental des Balkans se trouvant aujourd'hui dans le cadre de différents états contemporains de l'arrière-pays continental des Balkans. L'existence des agglomérations est datée approximativement dans la période entre le Ve et le IIIe siècle avant J. C. et est traditionnellement interprétée comme la phase finale de l'ethnogenèse des communautés paléobalkaniques que l'on suppose vivre à cette époque dans des "états tribaux" dont les habitants sont reconnus comme "peuple" ou même comme "nation". La reconnaissance précise des caractéristiques ethniques, les anachronismes et la transposition directe des structures socio-politiques modernes sur des communautés du passé, alors que celles-ci auraient pu être établies sur des bases entièrement différentes de l'identité de groupe ou d'organisation politique, représente la caractéristique principale des ouvrages traditionnels. Le principal objet de cette étude sont précisément la question des aspects politiques que revêtent dans différents pays balkaniques de telles interprétations privilégiant certaines communautés paléobalkaniques au détriment des autres, ainsi que la tentative de contextualisation de ces interprétations nationalistes à l'époque actuelle.

Mots clés: identité ethnique, âge du fer, agglomérations de la haute Antiquité, nationalisme

Primljeno: 02.08.2011.

Prihvaćeno: 31.08.2011.

Сл. 1. "Ратник на коњу" (фото Б. Варошанец)